

פרק י"א

הפָּרֶק האַחַד עֶשֶׂר - אֶלְמָנָה נֹזֶנֶת* - עוֹסֵק בְּעֶקֶר בְּדָמֵי מְזוֹנוֹת שֶׁל אֶלְמָנָה וּבֶאֱפֹן גְּבִיתָם.

מִשְׁנֵיֹת הַפָּרֶק מִתְמַקְדוֹת בַּחֲמִשָּׁה נוֹשָׂאִים*:

- פְּרוֹט זְכוּיֹתֶיהָ שֶׁל אֶלְמָנָה לְהַתְפָּרֵס מִנְכָּסֵי עֶזְבוֹן בַּעֲלָהּ, וְהַתְּחִיבֵיֹתֶיהָ לַיּוֹרְשִׁים כְּנֶגֶד זְכוּתָהּ; פְּטוּר הַיּוֹרְשִׁים מִחוּבַת קְבוּרָתָהּ.

- מְכִירַת נְכָסֵי הָעֶזְבוֹן לְמִמּוֹן מְזוֹנוֹת הָאֶלְמָנָה וְתִשְׁלוּם כְּתָבָתָהּ; מְתֵי יֵשׁ לְבַצֵּעַ אֶת הַמְּכִירָה בְּפִקּוּחַ בֵּית דִּין וּמְתֵי אֵין צָרָךְ.

- אֶלְמָנָה שֶׁמְכָרָה נְכָסִים לְצָרָךְ גְּבִית מְזוֹנוֹת וּכְתָבָהּ, וּבִטְעוֹת מְכָרְתָם בְּזוּל, מְתֵי בְטָלָה הַמְּכִירָהּ.

- בֵּית דִּין שֶׁמְכָרוּ נְכָסִים כְּדִי לְפָרֵעַ חוּבוֹת שֶׁל בַּעֲלֵיהֶם, וְעוֹד, וְטָעוּ בְשׁוּמַת הַנְּכָסִים, מְתֵי בְטָלָה מְכִירְתָם.

- אֶלְמָנוֹת שְׂאִינָן וְכָאִיוֹת לְדָמֵי מְזוֹנוֹת.

ר' בתשרי

יום ה'
פר'
האזינו

(קידושין לט)

היום נלמד:

משנה
כתובות

פרק י"א משנה א'

גמרא

רמב"ם, הלכות
שופר, פרק א',
הלכה א'

תובנה מרגשת

הקצין שלא ידע
שהמלחמה נגמרה

לך ולמשפחה

מסכת קידושין
דף ל"ט

זוהר

ח"ג סט:

הלכה

הפסק בפסוקי
דזמרה

הלכה י"ח-כ'

משנה א'

בֵּין תִּקְנוֹת חֲזוּ"ל לְהַסְדְּרֵי מְמוֹן בֵּין בְּנֵי זוּג, וְכָאִי הַבַּעַל בַּמַּעֲשֵׂה יְדֵיהָ שֶׁל אִשְׁתּוֹ כְּנֶגֶד חַיְבוֹ לְפָרְנִסָּה, וְהוּא חֵיב בְּקְבוּרָתָהּ כְּנֶגֶד זְכוּתוֹ לְרִשְׁתָּהּ.

מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת לְגַבֵּי זְכוּיֹת וְחוּבוֹת אֵלוּ לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל.

ביאור

כתובות פרק י"א = א'

אֶלְמָנָה מִתְפָּרְנֶסֶת*
מִנְכָּסֵי הַיִּרְשָׁה שֶׁהוֹתִיר
בַּעֲלָהּ לַיּוֹרְשִׁים*, לְפִי
שְׁזָכוֹת זוֹ כְּלוּלָה
בְּתִקְנַת הַכְּתָבָה, כְּפִי שְׁנִתְבָּאָר בְּפָרֶק ד'⁷. כְּנֶגֶד זְכוּתָהּ זוֹ

אֶלְמָנָה נֹזֶנֶת מִנְכָּסֵי
יְתוּמִים, מַעֲשֵׂה יְדֵיהָ

ביאור

כתובות פרק י"א = א'

זוכים היתומים במעשה ידיה.
 יתומים שאינם בניה, אינם חיבים
 לממן את קבורתה, כי לא היה
 אביהם חיב בקבורתה אלא מפני
 זכותו לרשתה, ומאחר שזכות זו
 אינה עוברת אליהם, אין עליה
 לחיבם בקבורתה.

שְׁלֵהוּ, וְאִין חִיבִין
 בְּקִבּוּרְתָּהּ. יוֹרְשֵׁיהָ,
 יוֹרְשֵׁי כְּתֻבָּתָהּ, חִיבִין
 בְּקִבּוּרְתָּהּ:

יורשיה - בניה או קרוביה - היורשים את "כתבתה" - הנדניה
 שהכניסה - הם החיבים בקבורתה^ה.

המשנה נוקטת בלשון "יורשיה" - יורשי כתבתה" כדי לקבוע כי רק יורשי
 כתבתה חיבים בקבורתה, למעט יורשי יתר נכסיה, וכונתה לרמוז לשומרת
 יבם שמתה, שהיבם חיב בקבורתה כי הוא זוכה בנדניה שהכניסה לאחיו,
 ואלו יורשיה היורשים את יתר הנכסים - פטורים.

מקורות והערות

חייב בקבורת אשתו גם אם בפועל לא ירש ממנה
 מאומה. לגבי יורשי האשה, דעת רש"י כי אינם חייבים
 בקבורתה רק אם ירשה בפועל, נמצא שאין כאן הלכה
 מיוחדת אלא היא ככל מת הנקבר מנכסיו (ראה על כך
 חתם סופר, דף צה/ב, ד"ה ואין), אולם לדעת בעלי
 התוספות (דף צה/ב, ד"ה ואין חיבין) גם אם לא ירשה
 בפועל הם מתחייבים בקבורתה. 1. ראה לעיל, פרק
 ח; משנה ו.

א. על פי המאירי, בהקדמה לפרק, דף צה/ב.
 ב. הגמרא (דף צה/ב) מסתפקת אם יש לגרוס
 "ניזונת", או "הניזונת" - כלומר אם היא ניזונת, והדבר
 תלוי במנהג יהודה והגליל אם היורשים רשאים לפרוע
 לה את כתובתה ולהפסיק לפרנסה. ג. יתומים לאו
 דווקא, שאם לא היו לו בנים ואחיו או קרובים אחרים
 יורשים אותו היא זכאית להתפרנס מן הירושה (ראה
 מלאכת שלמה, ד"ה אלמנה). ד. משנה י"ב. ה. בעל

החיים הטובים מתחילים בראש השנה

איך נוכל להשתחרר מדפוסי חיים המעיקים עלינו ולחיות באופן משחרר, לעשות מה שאנחנו באמת רוצים בו?

ביאור

כלם יודעים שבראש השנה תוקעים בשופר, אבל אם היו שואלים אותנו, לא היינו מקשרים את התקיעה בשופר בראש השנה ל...תקיעת שופר המסמלת דרור, חפש, שחרור...

אבל כף הוא הדבר בדיוק - בראש השנה כל אדם מקבל את בשורת השחרור הגדולה. בתורה נאמר שבראש השנה צריכים לשמע "תרועה". מי אמר שהתרועה נעשית באמצעות שופר? ובכן, זאת למדים מתקיעת השופר המהדהדת בסוף שנת היובל: אחת לחמשים שנה היתה משמעת תקיעת שופר ביום הכפורים, והיא סמלה חפש לכל

רמב"ם, הלכות שופר, פרק א', הלכה א'

ואף על פי שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש השנה, הרי הוא אומר ביובל "והעברת שופר תרועה"...

"תעבירו שופר", ומפי השמועה למדו מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר.

העבדים היהודים. ברגע אחד הם הפכו למשחררים.

כמו שבשורת החפש של העבדים היא באמצעות תקיעה בשופר, כך בשורת התרועה בראש השנה תהיה באמצעות תקיעה בשופר!

איך קשור ראש השנה לבשורה על שחרור וחפש? ובכן, קצת היסטוריה, מהו ראש השנה עבורנו, מה התרחש בו בשנים עברו?

זהו יום של בשורות נפלאות וגם יום של שחרור שלא יאמן: הבשורות - שרה אמנו, רחל אמנו, ורח"ל, שהיו עקרות בלא כל סבוי רפואי לזכות לילדים משלהן, בראש השנה החליט ה' לעשות להן את

ביאור

הנס הגדול, והן זכו לילדים! שרה ילדה את יצחק אבינו, רחל את יוסף הצדיק, ורחל את שמואל הנביא.

ויוסף, הילד הזה שנולד בבשורת ראש השנה, הוא בעצמו לימים היה כלוא בבית הסוהר המצרי במשך שנים עשרה שנה, ושחרר במפתיע ב...ראש השנה, עלה לגדלה על כסא המשנה למלך מצרים, וכל השאר הסטוריה.

ולא רק יום שחרור פרטי היה ראש השנה, אלא גם יום שחרור לאמי - בראש השנה הורה פרעה להפחית את הלחץ על העבדים העבריים במצרים, בעקבות סדרת עשר המכות שהיתה בעצומה².

אנחנו רואים שראש השנה הוא הזדמנות לחיים חדשים, שלא יכלנו לתאר לעצמנו עקרות ילדו, אבות האמה היהודית נולדו, שחרור מבית סוהר, והאמה העברית השתחררה מעבדות מצרים. למה? איך מתחבר ראש השנה לשחרור מכבלים?

ננסה להסביר. מהי המשמעות של עבד?

לעבד אין צרף בלוח שנה. אין זה משנה לו איזה יום היום, מהו החדש הנוכחי ואיזה חג ממשמש ובא. אין לו כל אפשרות לבטא את רצונותיו האישיים, כל מה שהוא עושה הוא לפי בחירתו של אדוניו. גם בעת המודרנית אדם יכול להיות בלי אדון בעל רצועה מאימת, אבל להיות עבד של החיים, להתנהג לפי דפוס ותבנית שאינם מתאימים לו, שהוא יודע שאינם נכונים. אנשים המכורים לעבודה, אינם עבדים?

מתי אני זוכה לחרות? בשאני מתחבר למקור שלי. לכן האשר הגדול והחרות פוקדים אותנו בראש השנה.

תקיעת השופר מזכירה לנו את החבור האמתית, אני מול אלקים, אני מול מי שברא אותי. אניגני תלוי באחרים, אניגני עושה משהו, או נמנע מלעשות משהו, בגלל שאחרים יגידו / יחשבו / ירימו גבה. קול השופר מתרונן בכל העולם ומסמל חרות פנימית: אני יכול להיות לפי מה שאני באמת רוצה³.

הקצין שלא ידע שהמלחמה נגמרה

מקורות והערות

א. אמו של שמואל הנביא. ב. ראש השנה, דף י/ב. ג. מעובד על פי מאמרו של הרב חיים נוסבאום, אל המקורות ד', עמוד 121.

הַאֲמוּרָא "אַרְיוֹף"

בְּדָף זֶה לומדים שְׁהַאֲמוּרָא לְוֵי כִּינָה אֶת הַאֲמוּרָא שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם "אַרְיוֹף".

בְּתַלְמוּד מוֹפְיעוֹת מַחְלוּקוֹת רַבּוֹת בֵּין רַב לְשְׁמוּאֵל. הַכֵּלֶל הַקּוֹבֵעַ הוּא, כִּי אִם הַמַּחְלוּקָה הִיא בְּעֵינֵי אִסּוּרִים - הַלֵּכָה כָּרַב וְלֹא כְּשְׁמוּאֵל, וְאִם הַמַּחְלוּקָה הִיא בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - הַלֵּכָה כְּשְׁמוּאֵל וְלֹא כָּרַב.

לְכֵן כִּינוּ אֶת שְׁמוּאֵל "אַרְיוֹף" - עַל שֵׁם אֶחָד הַמְּלָכִים הַמוֹזְכָּרִים בַּפְּרָשָׁת לֶךְ-לָךְ, כִּי בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת הִיא שְׁמוּאֵל כְּמוֹ מֶלֶךְ שֶׁהַכֵּל שׁוֹמְעִים לוֹ.

מִדּוּעַ כִּינוּהוּ דוֹקָא אַרְיוֹף, הֲרֵי יִשְׁנֵם שְׁמוֹת מְלָכִים נוֹסְפִים? הַהֶסְבֵּר הוּא שְׁבַחְרוּ דוֹקָא בְּשֵׁם זֶה כִּי בְּמִילָה "אַרְיוֹף" מְסַתְּרָת גַּם הַמִּילָה "אַרְי", וְהִיא מְרַמֶּזֶת כִּי בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת הִיא שְׁמוּאֵל כְּמֶלֶךְ הַחַיִּית שֶׁהַכֵּל שׁוֹמְעִים לוֹ.

תשובה בהשג יד פל אדם

ח"ג סט:

תרגום

ועד לא ברא קודשא בריך הוא
עלמא, ברא תשובה. אמר לה
לתשובה, אנא בעינא למברי בר
נש בעלמא, על מנת דכד יתובון
לך מחוביהון, דתהוי זמינא
למשבק חוביהון, ולכפרא עלייהו.
ובכל שעתא ושעתא תשובה
זמינא לגבי בני נשא, וכד בני
נשא תיבין מחוביהו, האי
תשובה תבת לגבי קודשא בריך
הוא, וכפר על פלא, ודינין
אתכפין, ומתבסמן פלהו, ובר נש
אתדפי מחוביה.

וטרם שברא הקדוש
ברוך הוא את העולם,
ברא תשובה. אמר לה
לתשובה: אני רוצה
לברא אדם בעולם,
על מנת שכשישובו
לך מחטאיכם, שתהיי
עתידה לעזב את
חטאיכם ולכפר
עליהם. ובכל שעה
ושעה התשובה
זמינה לאנשים,
וכשאנשים שבים
מחטאיכם, התשובה
היא שבה לקדוש
ברוך הוא, והוא
מכפר על הכל,
והדינים נכנעים, וכלם
מתבשמים, ואדם
נטהר מחטאו.

ר' שמעון בר יוחאי מלמד אותנו, שהתורה מלשון הוראה שענינה להורות לנו את הסדר הנכון של החיים לעולם הזה ולעולם הבא, על כן מצדה, אדם שעשה מעשה צריך לקבל עליו את הדין ואין מקום לתשובה, אלא 'מדה כנגד מדה', ולכן חששה התורה ממעשיו של האדם. אולם ישנו עולם פנימי יותר שנברא לפני הכל והוא עולם התשובה, זוהי מציאות אלקית! חסד אלוקי שאומר: 'נכון שחטאת ולא התנהגת כמו שצריך - אבל אני יודע מי אתה באמת, אני יודע שהרצון הפנימי שלך הוא להיות טוב, ולכן אצמך לפניך את היכולת לשוב אל הנקודה הזאת'. ומוזרה לנו הזהר שעולם התשובה זמין לפנינו בכל שעה ושעה,

וידיעה זו חֲשׂוּבָה היא בְּיוֹתֵר, מִכִּיּוֹן שִׁישׁ מִי שְׁחׁוֹשֵׁב שְׁנוֹשֵׂא הַתְּשׁוּבָה הוּא קָשָׁה לְהַשְׁגָּה וְרַחוּק מֵאֲתָנוּ - אִךְ אֵין הַדְּבָר כֵּן, וְכַמְבֹאֵר אֶצֶל אֶחָד מִגְּדוּלֵי הָרֵאשׁוֹנִים, הַמְּקַבֵּל הַרְמַב"ן, עַל הַפְּסוּקִים (דְּבָרִים, ל, יב-יד) "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת (מִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה) ... לֹא בְּשָׂמִים הִיא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׂמִימָה וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָה, וְלֹא מֵעֵבֶר לָיִם הִיא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָה, כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ". הֲרֵי שְׁפִסּוֹק זֶה כְּלוֹ מְדַבֵּר עַל הַתְּשׁוּבָה, בְּאֲמָרוֹ שֶׁהִיא זְמִינָה לָנוּ בְּכָל עֵת. אֲזוֹ לְמָה אָנוּ מַחֲבִים?

הפסק בפסוקי דזמרה ■ הלכה י"ח-כ'

יח. בין ושתבח ליוצר

כְּשֶׁבִנִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ יוֹצְאִים לְמַלְחָמָה הָיוּ מְכַרְזִים 'מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַף הַלֵּבֵב יִלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ'⁴⁷. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, שֶׁהָאִישׁ הַיָּרֵא הֵינּוּ שְׂרֵא מַעֲבֵרוֹת שְׁבִידוֹ, אֵינּוּ יוֹצֵא לְמַלְחָמָה⁴⁸.

הַמְּפָסִיק בְּדָבוֹר בֵּין 'בְּרַכַּת יִשְׁתַּבַּח' ל'בְּרַכַּת יוֹצֵר אֹר' עֲבָרָה הִיא בְּיָדוֹ, וּמִי שְׁבִידוֹ עֲבָרָה זוֹ, חוֹזֵר עָלֶיהָ מֵעוֹרְכֵי הַמְּלַחְמָה⁴⁹.

פְּסוּקֵי דְזִמְרָה נִתְקַנּוּ לְאַמְרָם קִדְם הַתְּפִלָּה, כְּדֵי שֶׁתְּחַלֵּה יִתֵּן שֶׁבַח לְהַקְב"ה, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן יִתְפַּלֵּל, וְעַל כֵּן אֶסוּר לְהַפְסִיק בֵּין פְּסוּקֵי דְזִמְרָה לְתְּפִלָּה, שְׁלֹא לְהַפְסִיק בֵּין הַשֶּׁבַח לְתְּפִלָּה⁵⁰.

יט. 'שיר המעלות ממעמקים' לאחר ושתבח

הַרְבֵּה מְאֻנְשֵׁי מַעֲשֵׂה נוֹהֲגִים עַל פִּי הַקְּבֵלָה לֹמַר בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַכְּפוּרִים וּבַעֲשֻׁרֵת 'מִי תִשׁוּבָה אֶת הַמְּזִמּוֹר 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרֵאתִיךְ' וְגו' בֵּין 'יִשְׁתַּבַּח' ל'יוֹצֵר אֹר'⁵¹. וְכֵן פֶּשֶׁט הַמִּנְהֵג בְּהַרְבֵּה קְהֵלוֹת. וְיֵשׁ שְׂכַתְבוֹ, שְׁצָרִיךְ עֵינָם הָאֵם מֵתֵר לְהַפְסִיק בֵּין 'יִשְׁתַּבַּח' ל'יוֹצֵר אֹר' לֹמַר מְזִמּוֹר זֶה⁵².

כ. ענינת דברים שבקדשה

דְּבָרִים שְׁבִקְדֻשָּׁה שֶׁמְּפָסִיק לְעֻנּוֹת עֲלֵיהֶם בְּאַמְצַע פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, בְּוִדְאֵי שֶׁמְּפָסִיק לְעֻנּוֹת עֲלֵיהֶם בֵּין 'יִשְׁתַּבַּח' ל'יוֹצֵר אֹר'⁵³. אָכֵן, מִשְׁעָה שֶׁהַתְּחִיל הַשְּׁלִיחַ-צְבוּר לֹמַר קְדִישׁ, נִחְשָׁב הַדְּבָר כְּמִי שְׁעוֹמֵד ב'בְּרַכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע'⁵⁴. דִּינֵי הַפֶּסֶק בְּבְרַכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע יִבְאָרוּ בְּמִקּוֹמָם.

מקורות והערות

⁴⁷ שער ראש השנה פרק ז'. וכן הוא במטה אפרים ס' תקפ"ד סע' ט'.

⁴⁸ דברים פרק כ' פסוק ח'.

⁴⁹ סוטה דף מ"ד ע"א.

⁵⁰ המגן אברהם שם ס"ק ב' הביא בשם הכתבים לומר מזמור זה, וסיים 'וצריך עיון' - הובאו דבריו במ"ב שם ס"ק ד'.

⁵¹ ס' נ"ד סע' ג' בשם הירושלמי.

⁵² ועיין בשו"ע שם סע' ג'.

⁵³ שם בבית יוסף בשם הכל בו.

⁵⁴ שער הכוונות דרוש ראש השנה דף צ' ע"א ובפרי עץ חיים שם במ"ב ס"ק י"ג.